

Veuruut!

Samen verder

De visie van het
Drents Agrarisch Jongeren Kontakt
op de toekomst
van de agrarische jongeren in Drenthe

Het agrarische landschap in Drenthe

Drentse boeren produceren op een duurzame wijze. Het gunstige klimaat en de agrarische infrastructuur Drenthe heeft veel meer te bieden dan rust, ruimte en hunebed. Drenthe is een aantrekkelijke provincie met een mooi landschap, waarvan het agrarische gebied nadrukkelijk onderdeel is. In dat agrarische gebied produceren boeren van oudsher ons voedsel. Dat agrarische gebied moet in stand worden gehouden. Dat is belangrijk voor de voedselzekerheid en -kwaliteit, én voor de leefbaarheid van het platteland.

De land- en tuinbouw produceert voedsel. Dat we meer dan genoeg gezond voedsel ter beschikking hebben, was decennia lang vanzelfsprekend. De afgelopen jaren hebben we enkele keren heel licht kunnen voelen hoe het is als die beschikbaarheid afneemt. Dat is niet nodig. De boeren in Nederland zijn heel goed in staat om een gezond, gevarieerd en duurzaam voedselpakket te produceren, als ze daarvoor de ruimte krijgen.

Boerenbedrijven gaan over van generatie op generatie. Boeren werken daardoor per definitie duurzaam. Ze zetten de toekomst van hun kind(eren) niet op het spel. Grond zorgt goed voor wie goed zorgt voor zijn grond. Drentse boeren en tuinders zijn vakmannen en -vrouwen. Nergens ter wereld is het voedsel zo veilig, gecontroleerd en duurzaam

geproduceerd. Bovendien: wat je dichtbij kunt halen, hoeft niet van ver te komen.

Drenthe kent een sterke plattelandseconomie. Voor iedere boer werken tien mensen in de sector: in agrarisch onderwijs, onderzoek, toelevering, advisering, mechanisatie, verwerking van producten, loonwerk, (financiële) dienstverlening, enzovoorts. Verdwijnen de boeren en tuinders, dan verdwijnen veel banen in de directe omgeving van de boeren. Dat heeft een leegloop van het platteland tot gevolg. Jongeren en jonge gezinnen vertrekken als eerste. Dat gaat ten koste van belangrijke basisvoorzieningen op het platteland: basisonderwijs, winkels, zorg en verenigingsleven. En dat terwijl Drenthe al in rap tempo vergrijst. Kortom, landbouw is de spil van de plattelandsgemeenschap.

De toekomst: samen veuruut!

De land- en tuinbouw verandert. Dat is al eeuwenlang aan de orde en dat zal altijd zo blijven. Boeren willen ook veranderen: ze willen beter. Beter voedsel, een betere leefomgeving, een betere samenleving. Voor zichzelf, voor ons allemaal, voor de volgende generaties. Veuruut!

De mensen die in de land- en tuinbouw werken, lopen tegen steeds meer uitdagingen aan. Een krimpende sector, personeelstekort, energiecrisis, diverse milieudoelstellingen, enzovoorts. Het is daarom steeds belangrijker om als ondernemers samen op te trekken. Samen sta je sterker en kun je meer bereiken. Vooral bij het meepraten over en beïnvloeden van wet- en regelgeving is de kracht van de massa belangrijk. Daarom hebben bijna 600 agrarische jongeren in Drenthe zich verenigd in het Drents Agrarisch Jongeren Kontakt (DAJK).

Het DAJK wil de agrarische jongeren (16-35 jaar) bij elkaar brengen. Ze leren elkaar kennen en

bouwen een groot sociaal netwerk op. De jongeren komen vaak eerst voor het informele van de club; de gezelligheid, het samen optrekken. De belangstelling en interesse voor serieuzere zaken als belangenbehartiging, bedrijfsovername, informatie- en discussiebijeenkomsten groeit met de jaren.

Het DAJK is onderdeel van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK). Deze organisaties zijn er voor de agrarische jongeren. Daarmee zijn ze altijd voor de blijvers; de boeren en tuinders van de toekomst.

Zeven thema's voor de land- en tuinbouw van de toekomst

Het DAJK heeft geïnventariseerd wat de leden belangrijk vinden voor de toekomst van de land- en tuinbouw. Dat is samengebracht in de volgende zeven thema's:

Stikstof, natuur en milieu

Drentse boeren produceren op een duurzame wijze. Het gunstige klimaat en de agrarische infrastructuur leiden bovendien tot een efficiënte productie. Daar moeten we zuinig op zijn, want de milieubelasting (door onder meer teelt en transport) van het Nederlandse product is erg laag vergeleken met bijvoorbeeld Roemenië, Noord-Afrikaanse landen en Zuid-Amerika. Dat betekent dat behoud van bodemvruchtbaarheid een belangrijk aandachtspunt moet zijn.

Boeren moeten de bodem volgens landbouwkundige normen kunnen voeden, voor een optimaal bodemleven en een goede plantengroei. Er moet voldoende water beschikbaar zijn voor de gewassen. Behalve oogstzekerheid levert dat ook een efficiënte productie op doordat de gewassen de beschikbare voedingsstoffen kunnen opnemen.

- Landbouwgrond blijft landbouwgrond. Niet-landbouwkundig gebruik, zoals akkerranden of natuurbeheer, kan alleen vrijwillig.
- De provincie moet zich inzetten voor een gezonde balans tussen natuur en productieve landbouwgrond.

Het stikstofbeleid heeft grote invloed op de land- en tuinbouw. Via innovatie kunnen grote stappen worden gezet. De jonge generatie boeren en tuinders staat open voor innovatie en verandering. Maar juist de jonge boeren hebben het financieel relatief zwaar vanwege de bedrijfsovername. Extra investeringen in bijvoorbeeld innovatie zijn voor jonge boeren vrijwel onmogelijk door het ontbreken van extra financieringsruimte én doordat banken alleen financieren als de investering rendement oplevert. Dat laatste geldt nadrukkelijk ook voor investeringen in duurzaamheid!

- Zet bij het stikstofbeleid landbouw op de eerste plaats.
- Geef duidelijkheid en perspectief en hanteer daarbij een termijn van minimaal tien jaar. Duidelijkheid over de regels; perspectief, zodat de ondernemer weet waar hij aan toe is en daarop kan anticiperen.
- Formuleer doelen in plaats van generieke maatregelen. Door boeren te belonen voor het behalen van doelen (bij stikstof, maar ook klimaat, water, bodem en biodiversiteit) krijgen boeren als vakmensen waardering voor het resultaat. Belonen kan financieel maar ook via wet- en regelgeving.
- Steun en ontwikkel kennisprojecten voor jonge boeren, zodat de landbouw innovatief blijft.

In de provincie zijn doelstellingen voor natuurontwikkeling. Wat en waar er iets gaat gebeuren, heeft grote invloed op de boerenbedrijven. De ontwikkeling van natte natuur bijvoorbeeld heeft grote invloed op pluimveebedrijven door het risico op vogelgriep bij ganzen. Boeren plannen en investeren voor de lange termijn; vaak voor meer decennia. Daarom is het van belang dat boeren tijdig weten welke mogelijke plannen er op stapel staan.

- Betrek de boeren in een cirkel rond 25 kilometer bij de ontwikkeling van natuurontwikkelingsplannen (ook als dit gemeentegrenzen en/of provinciale grenzen overschrijdt).
- Zet een database op, waarin percelen worden opgenomen als daar over tien jaar ingrijpende plannen kunnen komen. Plannen bijvoorbeeld op het gebied van stikstof, natuurontwikkeling, waterwinning en dergelijke.
- Voor grondruil, herverkaveling of onteigening ten behoeve van natuurontwikkeling moet de boer een goede vergoeding krijgen. In geld, hectares en bedrijfsstructuur mag de boer er niet op achteruit gaan. Er is geen sprake van gedwongen onteigening.

Bij flora en fauna is een samenhangend beleid erg belangrijk. Het beheer van soorten kan alleen het gewenste effect hebben met een integrale aanpak. Wie akker- en weidevogels wil, zal maatregelen moeten nemen tegen roofdieren als vos, ooievaar en wolf. Ecologisch bermbeheer is gunstig voor de biodiversiteit, maar soorten als Jacobskruiskruid moet worden aangepakt vanwege de giftigheid voor mens en dier. Als een soort wordt gedoogd of beschermd (gans, wolf), moet er een goede vergoeding zijn voor zowel de directe schade (dode dieren) als de vervolgschade (zieke dieren, dierenartskosten, productieverlies en verwerpingen door stress).

- DAJK wil een samenhangend beleid voor het beheer van flora en fauna, met daarbij een goede vergoeding voor directe schade en vervolgschade.
- Voor de wolf is in Drenthe geen plek.
- Voor Jacobskruiskruid geldt een nultolerantie. De eigenaar c.q. beheerder moet verplicht bestrijden op alle terreinen; zowel particulier als openbaar, zowel landbouwgrond als natuurterrein.

Gewasbescherming

Voor gewasbescherming geldt uitgebreide landelijke en Europese wet- en regelgeving.

Boeren en tuinders mogen alleen gewasbeschermingsmiddelen gebruiken als ze daarvoor een opleiding hebben gevolgd (zogenoeten spuitlicentie). Bovendien mogen ze alleen middelen gebruiken die een officiële toelating hebben. Die middelen worden door een onafhankelijk college (Ctgb) uitgebreid beoordeeld op onder meer het effect op mens en omgeving. Datzelfde geldt ook voor de vergelijkbare stoffen in onder meer vlooiemiddelen voor huisdieren, mierenlokdozen, cosmetica en schoonmaakmiddelen, maar de gebruikers van deze stoffen hebben geen enkele opleiding voor het gebruik van de middelen.

De afgelopen decennia is van tal van middelen die het milieu relatief veel belasten, de toelating ingetrokken. Het pakket beschikbare middelen is daardoor enorm veel duurzamer geworden. Daarnaast werkt de landbouw zelf ook hard aan het verminderen van de milieueffecten van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Teelt- en spuitvrije zones dragen bij aan het verlagen van emissies. Er komen steeds meer groene middelen beschikbaar. Dit zijn middelen van natuurlijke oorsprong die nog minder impact hebben op mens en milieu. Dat is een positieve ontwikkeling, waarvoor tijd en geld moet worden vrijgemaakt. Helaas is ook de effectiviteit van deze middelen vaak minder, waardoor het nodig is om het hoger te doseren of het vaker toe te passen.

Voor de gebruiker is het lastig kiezen tussen de middelen. Hij ziet vaak door de bomen het bos niet meer. Elk groen middel is uitgebreid onderzocht voordat het op de markt komt, maar niet tegelijkertijd

met andere groene middelen die dezelfde werking claimen en ook niet onder dezelfde omstandigheden als die andere middelen. Onafhankelijk praktijkonderzoek is beslist nodig om het koren van het kaf te kunnen scheiden.

Verder wordt veel onderzoek verricht naar alternatieven in de vorm van bijvoorbeeld mechanische onkruidbestrijding en strokenteelt. Ook hier is de effectiviteit belangrijk. Daarnaast is er een zoektocht naar robuuste teeltsystemen. De veredelaars houden zich bovendien bezig met het ontwikkelen van sterke, vitale rassen. Daarvoor moeten zij alle mogelijke veredelings technieken ter beschikking hebben.

Het kost veel tijd (jaren!) om in de praktijk te ervaren wat werkt en wat niet. Zeker is dat de alternatieven op korte termijn sterk kostprijsverhogend werken.

- Voor de land- en tuinbouw in Drenthe gelden geen extra eisen ten opzichte van landelijke wetten en regels voor de toepassing van gewasbescherming, de middelenkeuze, de teelt van bepaalde gewassen of het instellen van teelt- en spuitvrije zones.
- De provincie stimuleert het onafhankelijke (praktijk)onderzoek naar effectieve alternatieven voor gewasbeschermingsmiddelen en stimuleert ook de communicatie rond dat onderzoek. De uitkomsten van de praktijkproeven zijn voor iedereen beschikbaar.

Plagdierbestrijding is belangrijk om de landbouwhuisdieren gezond te houden. Met name knaagdieren zijn een risico. Ze brengen ziekten als salmonella over, vervuilen het voer en knagen aan isolatiemateriaal en elektrische bedradingen. Dat laatste is een risico met het oog op stalbrand. De veehouder mag knaagdieren rond en in de stallen alleen nog bestrijden met klemmen en niet meer met chemische middelen.

Geef de veehouder de mogelijkheid om bij te grote ongediertedruk een effectieve ongediertebestrijding uit te voeren, voor de veiligheid en de gezondheid van de landbouwhuisdieren

Bedrijfsovername

Jonge boeren hebben een belangrijke rol bij de veranderingen die op de landbouw afkomen. Vooral jongeren staan open voor innovaties en vernieuwingen zoals robotisering en automatisering. De stoppende boer is doorgaans minder geïnteresseerd in investeringen in innovatie of duurzaamheid.

Het aantal jonge bedrijfshoofden (tot 35 jaar) is landelijk slechts 4 procent. Drenthe telde vorig jaar 2.740 landbouwbedrijven. Tien jaar geleden waren er nog bijna 1.000 meer. Er zijn voldoende jonge boeren die staan te trappelen om een bedrijf over te nemen, maar het is niet voor iedereen weggelegd. Geld, grond en kennis zijn belangrijke succesfactoren.

Boerenbedrijven zijn kapitaalsintensieve ondernemingen. Het overnemen van zo'n bedrijf is een keuze voor het leven. De bedrijfsovername kost bovendien zo veel geld dat er weinig ruimte meer overblijft om te investeren in innovatie en vernieuwing. Overigens financieren banken de overname helemaal niet wanneer er onzekerheid is rond wet- en regelgeving.

De beschikbaarheid van goede grond is een belangrijke zekerheid voor jonge boeren. Natuur, woningbouw en infrastructuur leggen steeds meer claims op de ruimte, maar de landbouw heeft zijn areaal hard nodig om jonge boeren de ruimte te kunnen geven.

Onderwijs en (praktijk)onderzoek leveren up-to-date kennis in een steeds veranderende sector.

Wie een boerenbedrijf wil overnemen, verdient een steuntje in de rug. Ondernemersvoorzieningen zoals de Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) en landbouwwijziging bieden dat. Van oudsher gelden deze voorzieningen alleen voor overdracht van het bedrijf op kinderen. Het is wenselijk om dat te verruimen naar overnames buiten de familie.

- De provincie kan eraan bijdragen dat de landbouw innovatief blijft door samen met DAJK kennisprojecten op te zetten voor jonge boeren.
- De BOR is onmisbaar; voor overnames binnen, maar ook buiten de familie.
- Jonge boeren verdienen een steuntje in de rug van de provincie bij het overnemen van een bedrijf in de land- en tuinbouw.
- Stuur het pachtbeleid zodat jonge boeren de kans krijgen om grond te pachten, ongeacht hun manier van boeren.

Toekomstgerichte landbouw

Het DAJK gelooft in een efficiënte landbouwproductie. Dat is belangrijk voor de wereldwijde voedselvoorziening. Dankzij ons klimaat, de watervoorziening, de vruchtbare bodem en ons vlakke land kunnen wij efficiënt produceren. De boer is zuinig op de grond en op zijn omgeving, op de flora en fauna en op bodem en water. Daarom moet op het Drentse platteland ruimte blijven voor de verschillende bedrijfstypen en -vormen: intensief en extensief, groot en klein, plantaardige en dierlijke productie. Boeren moeten op hun bedrijf een goede boterham kunnen verdienen.

Het klimaat verandert. Het najaar bijvoorbeeld lijkt warmer en droger te worden. Dat betekent dat de gewassen langer doorgroeien. Het betekent ook dat boeren zonder schade aan bodem en milieu langer tijd hebben om hun oogst binnen te halen. Daar moet ruimte voor zijn. Van kalenderlandbouw kan geen sprake zijn.

De sector wordt door wet- en regelgeving gestuurd naar grondgebondenheid. Het DAJK ziet grondgebondenheid als de situatie waarin de melkveehouder zelf het benodigde voer teelt en de mest van zijn dieren kan toedienen op de grond die bij het bedrijf hoort. Dat sluit niet uit dat de levensmiddelenindustrie (sojaverwerkers, bierbrouwers, aardappelverwerkende industrie, voedingsmiddelenindustrie) de restproducten van humane voedselproductie (sojaschroot, bierbostel, aardappelpersvezel, enz.) op een verantwoorde manier in de veehouderij kan afzetten.

Plantaardige sectoren hebben baat bij dierlijke mest, voor het behoud van een gezonde bodem en een goede vruchtbaarheid. Grondgebondenheid in de melkveehouderij moet verantwoorde mestafzet naar de plantaardige sectoren niet in de weg staan. Het gaat om een regionale balans tussen productie en verantwoord gebruik.

- De intensieve veehouderij (pluimvee, varkens, vleeskalveren) blijft bestaan en zet op een verantwoorde wijze mest af naar andere sectoren.
- Samenwerkingsverbanden tussen bedrijven kunnen een grondgebonden bedrijf betekenen.

De landbouw in Drenthe is in Nederland hét voorbeeld van samenwerking tussen veehouderij en akkerbouw. Van oudsher is er grondruil tussen akkerbouw en veehouderij. Dat is kringlooplandbouw bij uitstek. Het levert onder meer een belangrijke bijdrage aan de grondgebondenheid van de veehouderij, maar ook aan een ruime vruchtwisseling en behoud van bodemvruchtbaarheid. Regelgeving staat die samenwerking soms in de weg.

De afgelopen paar jaar is duidelijk geworden dat het niet altijd vanzelfsprekend is dat alle voedingsmiddelen onbeperkt in de winkel liggen. Tijdens Corona werd toiletpapier gehamsterd, na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne zonnebloemolie. De boeren in Drenthe nemen hun verantwoordelijkheid om voor iedereen hoogwaardige voedingsmiddelen van eigen bodem te produceren.

Nederland exporteert veel landbouwproducten. Echter, een deel daarvan komt binnen in de haven van Rotterdam en gaat vrijwel onbewerkt meteen op transport naar landen om ons heen. De producten van de Nederlandse land- en tuinbouw worden voor het overgrote deel binnen een straal van 500 kilometer van de productielocatie afgezet: naar consumenten in Nederland, maar ook in het

Verdiencapaciteit

De landbouw is de economische drager van het platteland. De landbouw produceert voldoende voedsel, dat goed en betaalbaar is. Boeren onderhouden een groot deel van het Drentse landschap. Het is belangrijk dat de sector kan rekenen op degelijke verdienmodellen. In de afzetketen hoort een eerlijke winstverdeling plaats te vinden. Boeren moeten op hun bedrijf een goede boterham kunnen verdienen.

Om de juiste ondernemerskeuzes te kunnen maken, hebben boeren duidelijkheid nodig. Ze moeten weten welke ontwikkelingen de komende tien jaar invloed gaan hebben op hun bedrijf, zodat ze goede en gestructureerde keuzes kunnen maken. Onduidelijkheid rond bijvoorbeeld wet- en regelgeving, productievoorwaarden, vergunningen en gebruikseisen werken speculaties in de hand en vertragen of blokkeren investeringen. Dat is niet goed voor de duurzame bedrijfsontwikkeling.

- Zorg ervoor dat (nationale en Europese) wet- en regelgeving de samenwerking tussen akkerbouw en veehouderij niet in de weg staat.
- Stimuleer verder onderzoek naar vruchtbare kringlopen.

Ruhrgebied, in Vlaanderen en in het noorden van Frankrijk. In Canada heet een product met zo'n afzetgebied een streekproduct. In een klein land als Nederland hoort export erbij. De sector heeft een zeker volume nodig om kennis te kunnen ontwikkelen, het onderwijs in stand te houden, innovaties te kunnen ontwikkelen en toepassen, gedegen onderzoek te kunnen doen.

De trend is regionale productie. Landwinkels zijn populair, een deel van de mensen koopt graag voedsel dat heel dicht bij huis is geproduceerd. De lokale en regionale afzet biedt ondernemers kansen. De ontwikkeling van dergelijke regionale afzet verdient een stimulans. Maar de concepten moeten uit de markt komen. Met andere woorden: de ketens moeten meerwaarde opleveren.

Lokale en regionale afzetketens verdienen een stimulans.

- De landbouw - als economische drager van het platteland en producent van voldoende, goed en betaalbaar voedsel - komt degelijke en eerlijke verdienmodellen toe.
- Geef op tijd duidelijkheid over zaken die de bedrijfsvoering, -ontwikkeling of -financiering beïnvloeden. Tien jaar is in de landbouw een korte termijn.
- Zorg voor een passende beloning voor inspanningen voor de omgeving zoals het onderhoud van de landschappen, de landschapselementen en het bevorderen van biodiversiteit.

Energie

Het DAJK is voorstander van duurzame energie. De ontwikkeling van zonne-energie, windenergie en groen gas is zeer belangrijk. Het DAJK juicht het toe dat boeren en lokale samenwerkingsinitiatieven - gericht op lokale zelfvoorzienendheid - zelf investeren in opwekking van duurzame energie met zonnedaken, kleine windturbines en monomestvergisters. Grootschalige, commerciële opwekking van duurzame energie door projectontwikkelaars hoort echter niet op het platteland thuis. Het veroorzaakt overlast en de energienetwerken zijn er niet op afgestemd. De grootste afnemers van deze energie zijn bovendien bedrijven die op een industrieterrein zijn gevestigd en daar ook thuishoren.

Bij onvoldoende ruimte voor windturbines, zonnevelden en -daken op de industrieterreinen kunnen deze voorzieningen in natuurterreinen worden geplaatst. Daar is voldoende ruimte.

Zonnepanelen bieden de dieren in het gebied de mogelijkheid om te schuilen en planten profiteren van de schaduw. Dat draagt bij aan de biodiversiteit in het gebied.

- Boeren moeten op het eigen bedrijf de mogelijkheden van het opwekken van duurzame energie kunnen benutten (zoals kleine windturbines, zon op het dak, opwekken van groen gas) en de daarvoor benodigde vergunningen krijgen van provincie en gemeente.
- De grootschalige, commerciële productie van duurzame energie hoort thuis op industrieterreinen of in natuurgebieden.

Menselijke maat

De boerensector is uniek doordat in geen enkele sector privé, werk en familiegeschiedenis zozeer zijn verweven. De boerderij is een onderneming, de boer is ondernemer, maar tegelijkertijd gelden op een boerderij niet dezelfde economische wetten als in andere ondernemingen. Boeren wonen en werken vaak op de plek waar hun familie al generaties lang heeft gewoond en gewerkt. Er is een emotionele band met de grond, met het vee en de omgeving.

Boeren zorgen voor hun dieren en hun land in het volledige besef dat ze voedsel produceren voor henzelf en voor hun medemens. Dat is een grote verantwoordelijkheid. Het geeft boeren bovendien een bijzondere positie in de maatschappij. Het lijkt voor veel mensen zo vanzelfsprekend dat iedereen elke dag vrij kan kiezen uit een enorm uitgebreid en gevarieerd pakket aan gezonde, verse en veilige voedingsmiddelen – maar dat is het niet. De boeren en tuinders zetten zich daar elke dag opnieuw voor in.

Boeren staan enorm onder druk. Er komen vele veranderingen en onzekerheden op ze af. Natuurontwikkeling legt een claim op hun productiemiddel grond, maar om het hoofd boven water te houden moet het bedrijf een bepaalde omvang houden. De sector moet de stikstofuitstoot verlagen, maar het ontbreekt aan duidelijkheid wat dat voor het individuele bedrijf gaat betekenen. De sector wordt in Nederland aan alle kanten gecontroleerd op kwaliteit en voedselveiligheid, maar de consument is nauwelijks te bewegen om bewust voor binnenlands product te kiezen. De sector houdt zich aan strenge regels, bijvoorbeeld bij bemesting en gewasbescherming, maar de boer krijgt als individu commentaar en wordt soms zelfs tegengewerkt door (groepen) mensen.

Door bovengenoemde factoren geraken boeren soms in geestelijke nood. Meer zelfs dan in andere sectoren. En niet alleen ouderen, maar ook jongeren. Boeren werken vaak alleen of in familieverband. Ze kunnen zich niet ziekmelden want het vee en de gewassen vragen elke dag om aandacht; die verantwoordelijkheid blijft dag en nacht. Het duurt vaak lang voordat iemand doorheeft dat de boer vastloopt. Erfcoaches kunnen bij dit probleem een belangrijke oplossing zijn. Erfcoaches zijn mensen die de sector en de mensen in de sector kennen. Daardoor kunnen ze snel signalen herkennen en een gesprek aangaan. Zij kunnen bovendien helpen bij het zoeken naar en het inschakelen van andere hulpverleners.

- Faciliteer en investeer in erfcoaches: zorg dat ze signalen kunnen herkennen, gesprekstechnieken beheersen en bekend zijn met hoe een boer reilt en zeilt.
- In het (agrarisch) onderwijs moet aandacht zijn voor de menselijke maat van het vak, om jongeren goed voor te bereiden op hun toekomst. Zet ook bij docenten in op herkennen van signalen en het voeren van een dialoog over deze gevoelige zaken. Zorg voor vakken waar leerlingen leren zich te uiten en waar ze aan de slag kunnen met gesprekstechnieken.

DAJK
Postbus 186
9200 AD Drachten

info@dajk.nl
www.dajk.nl

[f](#) /DrentsAgrarischJongerenKontakt
[@](#) /drentsagrarisichjongeren

Tekst en foto's: Boerentaal
2023